

PROP-KOE/2025-06

24 listopada 2025 r.

Stanowisko

w sprawie pilnych działań naprawczych
dla Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO „Puszcza Białowieska”

W najnowszym raporcie *IUCN World Heritage Outlook 2025*, opublikowanym 29 października 2025 r., Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody (IUCN) oceniła stan Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO “Białowieża Forest” – Puszczy Białowieskiej – jako „krytyczny”. To najniższa możliwa ocena w stosowanej przez IUCN czterostopniowej skali – wskazująca na najwyższy poziom zagrożenia dla wartości przyrodniczych obiektu. W związku z tą oceną, widząc pilną potrzebę działań naprawczych mających na celu poprawę stanu i zapobieżenie dalszej degradacji Puszczy Białowieskiej, Państwowa Rada Ochrony Przyrody, działając z własnej inicjatywy na podstawie art. 96 ust. 3 pkt 5 ustawy o ochronie przyrody, przedstawia niniejsze stanowisko.

Na przestrzeni lat oceny Puszczy Białowieskiej systematycznie się pogarszały: w 2014 stan oceniono na “dobry z zastrzeżeniami”, w 2017 były to „poważne zastrzeżenia” – po masowej wycince drzew uznanej za poważne zagrożenie dla integralności obiektu; w 2020 utrzymano ocenę „poważne zastrzeżenia”; w 2025 określono stan obiektu jako „krytyczny” – to najwyższy poziom alarmowy, wskazujący na kumulację presji i brak skutecznej ochrony. Choć w 2025 r. uznano, że wyeliminowane zostało zagrożenie związane z wycinką drzew, do pogorszenia oceny przyczyniły się m.in.: zerwanie współpracy transgranicznej, budowa zapory na granicy polsko-białoruskiej, rozbudowa infrastruktury drogowej oraz brak przyjęcia zintegrowanego planu zarządzania obiektem, czy choćby jego polską częścią. Katalog wskazanych przez IUCN zagrożeń jest jednak obszerny i wykracza poza wskazane wyżej najistotniejsze zagrożenia.

Państwowa Rada Ochrony Przyrody podkreśla, że ocena stanu Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO “Białowieża Forest” jako “krytyczny” nie oznacza obniżenia wartości przyrodniczej Puszczy Białowieskiej, lecz wskazuje na zagrożenie jej integralności ekologicznej i wyjątkowych walorów przyrodniczych jako transgranicznego Obiektu Światowego Dziedzictwa. Stanowi ona ostrzeżenie, że bez podjęcia zdecydowanych i skoordynowanych działań naprawczych, stan Obiektu najprawdopodobniej ulegnie dalszemu pogorszeniu, z ryzykiem nieodwracalnej utraty jego unikatowych wartości. Sytuacja wymaga pilnej reakcji państw zarządzających Obiektem oraz pełnego, skoordynowanego zaangażowania wszystkich organów odpowiedzialnych za ochronę i utrzymanie jego integralności.

Pogorszenie stanu ochrony Obiektu Światowego Dziedzictwa “Białowieża Forest” wynika przede wszystkim z inicjowanej i skoordynowanej przez Republikę Białorusi migracji osób z państw trzecich, od 2021 roku wykorzystujących obszar Puszczy Białowieskiej do podejmowania prób nielegalnego przekraczania granicy polsko-białoruskiej. Wymuszone tą presją działania strony polskiej są, obok zmiany klimatu, podstawową przyczyną zagrożenia integralności Obiektu oraz negatywnych trendów, które są obserwowane w stanie jego

ochrony w okresie ostatniej oceny: zwiększonej penetracji przez osoby w drodze i służby mundurowe po obu stronach granicy, fragmentacji ekosystemów przez zwiększony ruch pojazdów i modernizację dróg oraz budowę zapory granicznej. Jest to również przyczyną zawieszenia współpracy merytorycznej i technicznej między stronami, która stawia pod znakiem zapytania transgraniczny charakter Obiektu i możliwości zintegrowanego zarządzania nim.

Nie mając wpływu na uwarunkowania geopolityczne i działania państw trzecich, Państwowa Rada Ochrony Przyrody apeluje do Rządu Rzeczypospolitej Polskiej oraz wszystkich podlegających mu instytucji i podmiotów odpowiedzialnych za zarządzanie tym obszarem, o natychmiastowe i zdecydowane działanie na rzecz poprawy stanu zachowania Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO „Białowieża Forest” w granicach Polski.

Apelujemy do **Ministerstwa Klimatu i Środowiska oraz podległych mu jednostek – Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska i Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Białymstoku** – o pilne wdrożenie następujących rozwiązań:

- Bezzwłoczne przyjęcie Zintegrowanego Planu Zarządzania polską częścią Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO „Białowieża Forest”, poprawionego zgodnie z zaleceniami Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO opartymi na raporcie z kwietnia 2024 oraz uwzględniającymi zastrzeżenia IUCN zawarte w raporcie *IUCN World Heritage Outlook 2025*; - a następnie pełne uwzględnienie lub zapewnienie uwzględnienia jego ustaleń w planie ochrony lub zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000, planach urzędzenia lasu, planach łowieckich, planach utrzymania wód i planach zagospodarowania przestrzennego.
- Zapewnienie ochrony obszaru Natura 2000 „Puszcza Białowieska” w sposób zgodny z opracowanym projektem planu ochrony (Przemyski i in. 2024).
- Ustanowienie wielkopowierzchniowych rezerwatów przyrody obejmujących ekosystemy o wysokim stopniu naturalności, zlokalizowane poza Białowieskim Parkiem Narodowym i istniejącymi rezerwatami, w celu zapewnienia trwałej i skutecznej ochrony ekologicznej integralności Obiektu.
- Zaprzeszanie polowań w granicach Obiektu (w tym na polanach wsi puszczańskich), co będzie działaniem kompensującym fragmentację i utratę siedlisk, szczególnie przez duże drapieżniki, takiej jak wilk i ryś.
- Zainicjowanie uzgodnień ze Strażą Graniczną oraz Siłami Zbrojnymi RP w celu wytypowania dróg do ruchu związanego z ochroną granicy państwowej oraz wskazania dróg możliwych do czasowego i trwałego wyłączenia z użytkowania; a także uniemożliwienie budowy nowych dróg lub nowej infrastruktury liniowej.
- Opracowanie metodyki i wdrożenie kompleksowego monitoringu przyrodniczego Obiektu, obejmującego analizę skali, trendów oraz ekologicznych konsekwencji presji antropogenicznej, w tym infrastrukturalnej, hydrologicznej i gospodarczej.

W świetle krytycznej oceny stanu Obiektu Światowego Dziedzictwa „Białowieża Forest” w kontekście postępującej fragmentacji obiektu, Państwowa Rada Ochrony Przyrody apeluje do podległych Ministerstwu Klimatu i Środowiska **Lasów Państwowych: Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Białymstoku oraz podległych jej Nadleśnictw Białowieża, Browsk i Hajnówka** o niezwłoczne wdrożenie kompleksowego zestawu działań naprawczych,

które realnie przyczynią się do przywrócenia wewnętrznej integralności ekologicznej Puszczy Białowieskiej. Działania te powinny obejmować:

- Wyznaczenie zbędnych dróg leśnych i zaprzestanie ich utrzymywania (koszenia pobocza, usuwania wkraczających odnowień, usuwania drzew przewróconych, wyrównywania, nawożenia kruszyw), szczególnie w 2 i 3 strefie Obiektu. Wskazane jest pozostawienie wyłącznie tych dróg, które są niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa granicy państwowej, dojazdu do zamieszkałych nieruchomości oraz ochrony przeciwpożarowej.
- Rezygnację z ewentualnych planów asfaltowania, utwardzania, poszerzania i modernizacji istniejących dróg leśnych oraz z budowania nowych dróg w granicach Obiektu.
- Wyegzekwowanie zmiany sposobu użytkowania Drogi Narewskiej, zgodnie z pierwotnymi założeniami jej niedawnej modernizacji, co do intensywności i prędkości ruchu samochodowego, tak by pełniła funkcję drogi dla ruchu lokalnego i rowerowego; wprowadzenie odpowiednich rozwiązań (np. odcinkowy pomiar prędkości, mechaniczne spowalniacze ruchu, możliwości czasowego ograniczania ruchu lub zamykania drogi w okresach krytycznych dla fauny) w celu osiągnięcia zakładanych efektów.
- Likwidację ogrodzeń zabezpieczających uprawy i młodniki w granicach Obiektu – infrastruktura ta stanowi barierę dla dyspersji osobników niektórych gatunków zwierząt i fragmentuje ich siedliska, ogranicza niektórym gatunkom dostęp do ważnych siedlisk, może stanowić zagrożenie (kolizje, zaplątywanie się) dla wielu gatunków ptaków i ssaków.
- Eliminację obcych gatunków drzew z powierzchni zarządzanych przez PGL LP wewnątrz Obiektu, w szczególności ekspansywnych gatunków, takich jak dąb czerwony, klon jesionolistny, czeremcha amerykańska i inne.
- Zaniechanie działań z zakresu hodowli lasu, takich jak czyszczenia i trzebieże, by procesy regeneracji i przebudowy lasu zachodziły w oparciu o naturalne procesy biologiczne, wspierając adaptację ekosystemów do zmieniających się warunków klimatycznych.
- Wdrożenie nadzoru i kontroli materiałów wykorzystywanych do utwardzania dróg leśnych (piasek, żwir, kruszywo) pod kątem obecności nasion gatunków inwazyjnych i obcych, a także wdrożenie powykonawczej kontroli pod kątem pojawiania się roślin obcych wzdłuż tych dróg i eliminowanie ich.
- Pilne podjęcie działań w celu poprawy sytuacji hydrologicznej Puszczy Białowieskiej, sprzyjających naturalnej retencji wodnej, w tym:
 - likwidację lub zasypanie rowów melioracyjnych i przepustów na terenie Puszczy, z wyjątkiem tych niezbędnych dla bezpieczeństwa granicy,
 - instalację zastawek na pozostałych rowach w celu regulacji i ograniczenia odpływu wody,
 - odtwarzanie mokradel i siedlisk podmokłych na obszarze nadleśnictw, w tym przez ochronę bobrów, ich tam i żeremi aby wspierać ich potencjał w zakresie retencji wody,
 - podjęcie prac nad przywróceniem naturalnej cyrkulacji wody między fragmentami Puszczy rozdzielonymi drogami (np. oddziałowymi) prowadzonymi na usypanych groblach. Wskutek podziału terenu Puszczy

grobami dochodzi do sytuacji, gdy po jednej stronie drogi gruntowej jest teren podmokły, a po drugiej niemal zupełnie suchy, co jest efektem istnienia sztucznej sieci dróg oddziałowych i dawnych łowieckich.

Państwowa Rada Ochrony Przyrody apeluje także do **Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji** oraz **Ministerstwa Obrony Narodowej** oraz podległych im jednostek organizacyjnych: **Straży Granicznej i Wojska Polskiego** o minimalizację wpływu działań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa granicy na przyrodę Puszczy Białowieskiej, które uwzględniają zobowiązania wynikające z wpisu Puszczy na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Apelujemy do **Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji** oraz **Straży Granicznej** o:

- Ograniczenie transportu i komunikacji samochodowej wyłącznie do niezbędnych, wyznaczonych dróg leśnych, zlokalizowanych w miarę możliwości poza obszarami o najwyższej wartości przyrodniczej. Ruch pojazdów powinien być dopuszczalny jedynie w celach związanych z bezpieczeństwem granicy oraz obsługą sytuacji kryzysowych.
- Minimalizację negatywnego wpływu modernizowanej drogi granicznej na środowisko, ze szczególnym uwzględnieniem:
 - śmiertelności płazów, gadów i innych zwierząt w wyniku ruchu samochodowego,
 - zakłócenia naturalnych przepływów wód powierzchniowych i podziemnych,
 - fragmentacji siedlisk i tworzenia barier migracyjnych dla fauny.

Apelujemy do **Ministerstwa Obrony Narodowej i Wojska Polskiego** o:

- Projektowanie infrastruktury odstraszenia i obrony w ramach programu „Tarcza Wschód” z pełnym poszanowaniem statusu Puszczy Białowieskiej jako Obiektu Światowego Dziedzictwa oraz zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju oraz, w miarę możliwości, wykorzystywanie rozwiązań opartych na środowisku naturalnym, zgodnie z opinią PROP w tej sprawie (PROP-KOE/2024-06 z dnia 18.07.2024).
- Uwzględnienie w procesie planowania i realizacji inwestycji:
 - lokalizacji infrastruktury poza obszarami o najwyższej wartości przyrodniczej,
 - stosowania rozwiązań technicznych ograniczających ingerencję w siedliska (np. lekkie konstrukcje, infrastruktura mobilna),
 - integracji działań z krajowymi i międzynarodowymi zobowiązaniami w zakresie ochrony przyrody,
 - przeprowadzenia rzetelnych ocen oddziaływania na środowisko z udziałem niezależnych ekspertów.

Podkreślamy, że działania resortów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i obronność muszą być prowadzone w sposób, który nie narusza integralności ekologicznej Puszczy Białowieskiej. Niezbędna jest w tym kontekście ścisła współpraca z Ministerstwem Klimatu i Środowiska oraz zarządcami obszaru. Ochrona Puszczy Białowieskiej nie stoi w sprzeczności z zapewnieniem bezpieczeństwa państwa – wymaga jednak odpowiedzialnego podejścia, opartego na wiedzy naukowej, dialogu międzysektorowym i poszanowaniu wartości przyrodniczych.

Państwowa Rada Ochrony Przyrody apeluje również do **Ministerstwa Infrastruktury** oraz nadzorowanego przez nie **Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie** o zaprzestanie wszelkich prac utrzymaniowych i regulacyjnych na ciekach w granicach Puszczy Białowieskiej. Zaniechanie ingerencji w system hydrologiczny Puszczy Białowieskiej jest warunkiem koniecznym dla zachowania i odtwarzania jej Wyjątkowej Wartości Uniwersalnej oraz dla realizacji celów ochrony przyrody zgodnych z kryteriami UNESCO. Cieki wodne w Puszczy powinny być traktowane jako integralna część ekosystemu leśnego. Działania hydrotechniczne, w tym pogłębianie, prostowanie, umacnianie brzegów, usuwanie przeszkód oraz konserwacja rowów melioracyjnych prowadzą do trwałego osuszania podmokłych siedlisk, fragmentacji ekosystemów mokradłowych oraz utraty bioróżnorodności wodno-błotnej, dlatego powinny zostać wstrzymane na obszarze Obiektu Światowego Dziedzictwa oraz w jego strefie buforowej.

Należy podkreślić, że ochrona Puszczy Białowieskiej wymaga nie tylko reakcji doraźnej, lecz również długofalowej strategii opartej na wiedzy naukowej, współpracy instytucjonalnej i poszanowaniu zobowiązań międzynarodowych. Zalecane działania są niezbędne dla poprawy stanu Puszczy Białowieskiej w granicach Polski i powinny zostać wdrożone w trybie pilnym, w ścisłej współpracy z instytucjami ochrony przyrody oraz zgodnie z międzynarodowymi zobowiązaniami wynikającymi z wpisu Puszczy na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

dr hab., prof. UW Wiktor Kotowski
przewodniczący KOE PROP
[podpisano elektronicznie]

Otrzymują:

Pani Paulina Hennig-Kloska, Minister Klimatu i Środowiska
Pan Mikołaj Dorożala, Główny Konserwator Przyrody
Pan Piotr Otawski, Dyrektor Generalny Ochrony Środowiska
Pan Marcin Kierwiński, Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji
Pan Władysław Kosiniak-Kamysz, Minister Obrony Narodowej
Pan gen. dyw. SG Robert Bagan, Komendant Główny Straży Granicznej,
Pan gen. Wiesław Kukuła, Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego,
Pan Dariusz Klimczak, Minister Infrastruktury
Pan Mateusz Balcerowicz, Prezes Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie
Pan Adam Juchnik, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Białymstoku
Pan Tadeusz Wilczyński, Dyrektor Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Białymstoku
Pani Jowita Morawska, p.o. Nadleśniczego Nadleśnictwa Białowieża
Pan Marek Chilimoniuk, Nadleśniczy Nadleśnictwa Browsk
Pan Tomasz Ginszt, Nadleśniczy Nadleśnictwa Hajnówka